

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Факультет педагогічної та соціальної освіти
Кафедра педагогіки, психології та інклюзивної освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ О.А. Кузнецова

27 серпня 2021 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

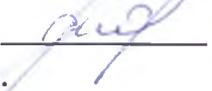
Ступінь доктора філософії
Рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий)
Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки
Освітньо-наукова програма «Освітні, педагогічні науки»

2021-2022 навчальний рік

Розробник: Шапочка Катерина Анатоліївна, доцент кафедри педагогіки, психології та інклюзивної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент
(Шапочка К.А.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки, психології та інклюзивної освіти

Протокол № 1 від «27» серпня 2021 р.

Завідувач кафедри (Яблонський А.І.)

«27» серпня 2021 р.

Програму погоджено з гарантом ОНП «Освітні педагогічні науки»
(Степановою Т. М.)

Анотація

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Педагогічний менеджмент інклюзивної освіти» складена к.пед.н., доцентом Шапочкою Катериною Анатоліївною відповідно до освітньо-наукової програми підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі всіх спеціальностей університету.

Дана програма «Педагогічний менеджмент інклюзивної освіти» може бути використана багато профільно в системі підготовки та перепідготовки здобувачів, підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

У програмі «Педагогічний менеджмент інклюзивної освіти» представлено теоретико-методологічні, нормативно-правові та організаційно-методичні засади інклюзивної освіти. Програма спрямована на висвітлення наступних питань: світовий досвід упровадження інклюзивної освіти; організація інклюзивного навчання в закладах освіти; дидактичні системи та педагогічні технології інклюзивної освіти; професійна компетентність керівника закладів з інклюзивними класами/групами; формування партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання; індекс інклюзії як механізм моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти; тощо. Для поглибленого вивчення пропонуються корисні ресурси, які складають сучасні наукові матеріали зарубіжних вчених, зокрема, канадських.

Мета курсу – надати здобувачам сучасні базові знання з педагогічного менеджменту інклюзивної освіти, зокрема, розкрити особливості впровадження інклюзивного навчання в системі національної освіти; дослідити особливості професійної компетентності керівника закладів з інклюзивними класами/групами та формування партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання; ознайомитися з індексом інклюзії як механізмом моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти.

Основним завданням курсу є: надання здобувачам ґрунтовних знань в галузі інклюзивної освіти, а саме у сфері педагогічного менеджменту інклюзивної освіти; сформувати діагностико-аналітичні й консультативні знання з використання індекса інклюзії як механізму моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти; сформувати здатність використовувати професійно-профільовані знання і впровадження психолого-педагогічних технологій; уміння консультивати педагогів освітніх організацій, які здійснюють інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, педагогічний менеджмент, діти з особливими освітніми потребами, інклюзивне середовище, індекс інклюзії*

Annotation

The program of the normative discipline "Pedagogical Management of Inclusive Education" is made by Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor Kateryna Shapochka in accordance with the educational and scientific program of training third (educational) level of higher education in all specialties of the university.

This program "Pedagogical Management of Inclusive Education" can be used in many ways in the system of training and retraining of applicants, professional development of teachers.

The program "Pedagogical Management of Inclusive Education" presents theoretical and methodological, regulatory and organizational and methodological principles of inclusive education. The program aims to highlight the following issues: global experience in implementing inclusive education; organization of inclusive education in educational institutions; didactic systems and pedagogical technologies of inclusive education; professional competence of the head of institutions with inclusive classes / groups; formation of partnership interaction of inclusive education parties; Index of inclusion as a mechanism for monitoring and evaluating the activities of educational institutions; etc. For in-depth study, useful resources are offered, which are modern scientific materials of foreign scientists, in particular, Canadian.

The purpose of the course is to provide students with modern basic knowledge of pedagogical management of inclusive education, in particular, to reveal the features of the implementation of inclusive education in the national education system; to study the features of professional competence of the head of institutions with inclusive classes / groups and the formation of partnerships between inclusive education parties; get acquainted with the Index of inclusion as a mechanism for monitoring and evaluating the activities of educational institutions.

The main objectives of the course are: to provide students with thorough knowledge in the field of inclusive education, namely in the field of pedagogical management of inclusive education; to form diagnostic-analytical and consultative knowledge on the use of the Index of inclusion as a mechanism for monitoring and evaluating the activities of educational institutions; to form the ability to use professionally profiled knowledge and the introduction of psychological and pedagogical technologies; ability to advise teachers of educational organizations that provide inclusive education for children with special educational needs.

Key words: inclusive education, pedagogical management, children with special educational needs, inclusive environment, Index of inclusion

1. Опис навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, освітній ступень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка	Вибіркова ВБ.02	
Загальна кількість годин - 90	Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки;	Рік підготовки:	
		I	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 8 самостійної роботи студента – 16	Ступінь Доктор філософії	Семестр	
			II
http://moodle.mdu.edu.ua/my/		Лекції	
		10	
		Практичні, семінарські	
		20	
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		60	
		Вид контролю: залік	

Мова навчання – українська.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 90 год.: 30 год. – аудиторні заняття, 60 год. – самостійна робота (33% ~ 67%).

Опис навчальної дисципліни

Заочна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, освітній ступень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>заочна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка	Вибіркова ВБ.02	
Загальна кількість годин - 90	Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки;	Рік підготовки:	
		I	
		Семестр	
			II
		Лекції	
http://moodle.mdu.edu.ua/my/	Ступінь Доктор філософії	4	
		Практичні, семінарські	
		6	
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		80	
		Вид контролю: залік	

Мова навчання – українська.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 90 год.: 10 год. – аудиторні заняття, 80 год. – самостійна робота (11% ~ 89%).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – надати здобувачам сучасні базові знання з педагогічного менеджменту інклюзивної освіти, зокрема, розкрити особливості впровадження інклюзивного навчання в системі національної освіти; дослідити особливості професійної компетентності керівника закладів з інклюзивними класами/групами та формування партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання; ознайомитися з індексом інклюзії як механізмом моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти.

Основним завданням курсу є: надання здобувачам ґрунтовних знань в галузі інклюзивної освіти, а саме у сфері педагогічного менеджменту інклюзивної освіти; сформувати діагностико-аналітичні й консультативні знання з використання індекса інклюзії як механізму моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти; сформувати здатність використовувати професійно-профільовані знання і впровадження психолого-педагогічних технологій; уміння консультивати педагогів освітніх організацій

Передумови для вивчення дисципліни:

Вивчення дисциплін: педагогіка (загальна, дошкільна, історія дошкільної педагогіки), психологія (загальна, дитяча, педагогічна) інклюзивна освіта.

Навчальна дисципліна складається з 3-х кредитів.

Програмні результати навчання:

ПРН 1 Оперувати основними концепціями, теоріями, проблемами філософії й методології науки, змістом сучасних філософських дискусій із проблем розвитку суспільства та освіти; здійснювати рефлексію щодо актуальних проблем суспільного та індивідуального буття.

ПРН 2 На основі системного наукового світогляду аналізувати складні явища суспільного життя, пов'язувати загальнофілософські проблеми з вирішенням завдань, що виникають у професійній та науково-інноваційній діяльності, застосовувати емпіричні й теоретичні методи пізнання.

ПРН 5 Знати трансформаційні зміни та сучасний стан розвитку педагогічної освіти в регіоні, Україні та за її межами.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

Загальнопредметні:

ЗК 1. Здатність до узагальнень, аналізу та синтезу, розвитку критичного мислення для розуміння процесів і явищ в галузі освіти, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

ЗК 6. Здатність спілкуватися з науковою спільнотою, зокрема іноземною (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності)

мовами з метою презентації та обговорення результатів своєї наукової роботи в усній та письмовій формі; здійснювати міжкультурну комунікацію, працювати в міжнародному контексті, в інтернаціональних дослідницьких групах.

ЗК 7. Здатність генерувати нові ідеї й нестандартні підходи до їх реалізації (креативність).

Спеціальні (фахові) компетентності:

ФК 1. Володіння знаннями в галузі освіти, зокрема про основні концепції, методики, технології, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань про систему педагогічної освіти і науки, оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку.

ФК 2. Здатність виявляти актуальні проблеми розвитку сучасної педагогічної освіти і науки, аналізувати та пропонувати шляхи їх вирішення з орієнтацією на інтереси особистості, суспільства і держави. Публічно представляти результати своїх наукових пошуків та захищати результати дисертаційного дослідження.

ФК 10. Здатність продуктивно працювати з науковцями, викладачами, учасниками освітнього процесу у групі та науково-дослідницькому об'єднанні, виконувати різні ролі, завдання та функції в ньому, проявляти ініціативу та творчість, підтримувати та управляти особистими взаємостосунками на принципах співпраці та співтворчості.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Міжнародна політика і законодавча база інклюзивної освіти. Саламанкська декларація та документи ООН і ЮНЕСКО. Національне законодавство в сфері інклюзивної освіти.

Тема 2. Особливості впровадження інклюзивного навчання в системі національної освіти, ресурсні можливості спеціальної освіти.

Тема 3. Передумови для забезпечення успішної інклюзії.

Тема 4. Особливості професійної компетентності керівника закладів з інклюзивними класами/групами

Тема 5. Формування партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання

Тема 6. Роль команди супроводу у впровадженні інклюзивної освіти.

Тема 7. Діяльність ІРЦ. Діти з ООП. Індивідуальна програма розвитку (ІПР).

Тема 8. Технології навчання в інклюзивному освітньому середовищі.

Тема 9. Індекс інклюзії як механізм моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти

3. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. Міжнародне та національне законодавство.

Тема 1. Міжнародна політика і законодавча база інклюзивної освіти. Саламанкська декларація та документи ООН і ЮНЕСКО. Національне законодавство в сфері інклюзивної освіти.

Тема 2. Особливості впровадження інклюзивного навчання в системі національної освіти, ресурсні можливості спеціальної освіти.

Тема 3. Передумови для забезпечення успішної інклюзії.

Кредит 2. Організація освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти

Тема 4. Особливості професійної компетентності керівника закладів з інклюзивними класами/групами

Юридичне підґрунтя. Посадові обов'язки керівника. Посадові обов'язки членів команди супроводу (вчитель, вихователь, асистент вчителя\вихователя, логопед, психолог, тощо). Функції асистента вчителя\вихователя.

Тема 5. Формування партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання

Професійне співробітництво. Основні ознаки й властивості спільної діяльності. Компетентності педагога інклюзивного класу/ групи. Шляхи впровадження професійного співробітництва в практику роботи інклюзивного закладу. Основні форми професійної співпраці. Робота в команді: формування партнерських стосунків.

Тема 6. Роль команди супроводу у впровадженні інклюзивної освіти.

Професійне співробітництво. Цілі, бар'єри в роботі команди. Бар'єри в організації професійного співробітництва. Основні сфери виникнення бар'єрів.

Кредит 3. Педагоги як провідники змін

Тема 7. Діяльність ІРЦ. Діти з ООП. Індивідуальна програма розвитку (ІПР). Поняття та характеристика ІПР. Функції ІПР. Структура ІПР. Корекційна складова ІПР. Методи обстеження та оцінки дітей з особливими освітніми потребами. Навчальні цілі і завдання.

Визначення бар'єрів, які перешкоджають повноцінній участі усіх дітей в освітньому процесі. Визначення ресурсів, які б сприяли повноцінній участі усіх учасників освітнього процесу у житті закладу

Тема 8. Технології навчання в інклюзивному освітньому середовищі.

Диференційованого викладання та оцінювання навчальних досягнень та розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному

середовищі; взаємодії з різнопрофільними фахівцями та батьками дітей з особливими потребами.

Тема 9. Індекс інклюзії як механізм моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти

Оцінювання діяльності закладів освіти. Сутність оцінювання як педагогічної категорії. Якість освіти як предмет педагогічного оцінювання. Моніторинг як інструмент оцінювання. Системи оцінювання в школах: європейський досвід. Розвиток інклюзивної освіти шляхом використання Індексу інклюзії. Планування діяльності закладу освіти на основі Індексу інклюзії. Розвиток закладу освіти шляхом використання Індексу інклюзії.

4. Структура навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви змістових кредитів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		л	П	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. Міжнародне та національне законодавство						
Тема 1. Міжнародна політика і законодавча база інклюзивної освіти. Саламанкська декларація та документи ООН і ЮНЕСКО. Національне законодавство в сфері інклюзивної освіти.	9	2	2			5
Тема 2. Особливості впровадження інклюзивного навчання в системі національної освіти, ресурсні можливості спеціальної освіти.	9	2	2			5
Тема 3. Передумови для забезпечення успішної інклюзії.	12		2			10
<i>Разом за кредит 1</i>	30	4	6			20
Кредит 2. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі.						
Тема 4. Особливості професійної компетентності керівника закладів з інклюзивними класами/групами	7		2			5
Тема 5. Формування партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного	9	2	2			5

навчання						
Тема 6. Роль команди супроводу у впровадженні інклюзивної освіти.	14		4			10
<i>Разом за кредит2</i>	30	2	8			20
Кредит 3. Організація освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти						
Тема 7. Діяльність ІРЦ. Діти з ООП. Індивідуальна програма розвитку (ІПР).	9	2	2			5
Тема 8. Технології навчання в інклюзивному освітньому середовищі.	7		2			5
Тема 9. Індекс інклюзії як механізм моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти	14	2	2			10
<i>Разом за кредит3</i>	30	4	6			20
Усього годин:	90	10	20			60

**Структура навчальної дисципліни
Заочна форма навчання**

Назви змістових кредитів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		л	П	лаб	інд	сп
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. Міжнародне та національне законодавство						
Тема 1. Міжнародна політика і законодавча база інклюзивної освіти. Саламанкська декларація та документи ООН і ЮНЕСКО. Національне законодавство в сфері інклюзивної освіти.	9	2				5
Тема 2. Особливості впровадження інклюзивного навчання в системі національної освіти, ресурсні можливості спеціальної освіти.	9					10
Тема 3. Передумови для забезпечення успішної інклюзії.	12		2			10

<i>Разом за кредит1</i>	30	2	2			25
Кредит 2. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі.						
Тема 4. Особливості професійної компетентності керівника закладів з інклюзивними класами/групами	7		2			5
Тема 5. Формування партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання	9					10
Тема 6. Роль команди супроводу у впровадженні інклюзивної освіти.	14					10
<i>Разом за кредит2</i>	30		2			25
Кредит 3. Організація освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти						
Тема 7. Діяльність ІРЦ. Діти з ООП. Індивідуальна програма розвитку (ІПР).	9		2			10
Тема 8. Технології навчання в інклюзивному освітньому середовищі.	7					10
Тема 9. Індекс інклюзії як механізм моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти	14	2				10
<i>Разом за кредит3</i>	30	2	2			30
Усього годин:	90	4	6			80

**5. Теми лекційних занять
Денна форма навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Кредит 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. Міжнародне та національне законодавство	
	Тема 1. Міжнародна політика і законодавча база інклюзивної освіти. Саламанкська декларація та документи ООН і ЮНЕСКО. Національне законодавство в сфері інклюзивної освіти.	2
	Тема 2. Особливості впровадження інклюзивного навчання в системі національної освіти, ресурсні можливості спеціальної освіти.	2

	Кредит 2. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі	
	Тема 5. Формування партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання	2
	Кредит 3. Організація освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти	
	Тема 7. Діяльність ІРЦ. Діти з ООП. Індивідуальна програма розвитку (ІПР).	2
	Тема 9. Індекс інклюзії як механізм моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти	2
	Усього годин:	10

**Теми лекційних занять
Заочна форма навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Міжнародна політика і законодавча база інклюзивної освіти. Саламанкська декларація та документи ООН і ЮНЕСКО. Національне законодавство в сфері інклюзивної освіти.	2
	Індекс інклюзії як механізм моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти	2
	Усього годин:	4

**6. Теми практичних занять
Денна форма навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Кредит 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. Міжнародне та національне законодавство.	
	Тема 1. Міжнародна політика і законодавча база інклюзивної освіти. Саламанкська декларація та документи ООН і ЮНЕСКО. Національне законодавство в сфері інклюзивної освіти.	2
	Тема 2. Особливості впровадження інклюзивного навчання в системі національної освіти, ресурсні	2

	можливості спеціальної освіти.	
	Тема 3. Передумови для забезпечення успішної інклюзії.	2
	Кредит 2. Організація освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти	
	Тема 4. Особливості професійної компетентності керівника закладів з інклюзивними класами/групами	2
	Тема 5. Формування партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання	2
	Тема 6. Роль команди супроводу у впровадженні інклюзивної освіти.	4
	Кредит 3. Педагоги як провідники змін	
	Тема 7. Діяльність ІРЦ. Діти з ООП. Індивідуальна програма розвитку (ІПР).	2
	Тема 8. Технології навчання в інклюзивному освітньому середовищі.	2
	Тема 9. Індекс інклюзії як механізм моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти	2
	Усього годин:	20

**Теми практичних занять
Заочна форма навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Кредит 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. Міжнародне та національне законодавство.	
	Передумови для забезпечення успішної інклюзії.	2
	Кредит 2. Організація освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти	
	Особливості професійної компетентності керівника закладів з інклюзивними класами/групами	2
	Кредит 3. Педагоги як провідники змін	
	Індекс інклюзії як механізм моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти	2
	Усього годин:	6

7. Самостійна робота

№	Назва теми	Кількість
---	------------	-----------

з/п		ГОДИН										
	Кредит 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. Міжнародне та національне законодавство.											
	<p>1. Конспект першоджерела/словник Картка для аудиторної самостійної роботи</p> <table border="1" data-bbox="344 398 1171 703"> <thead> <tr> <th data-bbox="344 398 826 450">Основні поняття</th> <th data-bbox="826 398 1171 450">Зміст</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="344 450 826 555">Учні з особливими потребами</td> <td data-bbox="826 450 1171 555"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="344 555 826 607">Сегрегація</td> <td data-bbox="826 555 1171 607"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="344 607 826 658">Інтеграція</td> <td data-bbox="826 607 1171 658"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="344 658 826 703">Інклюзія</td> <td data-bbox="826 658 1171 703"></td> </tr> </tbody> </table> <p>2.</p>	Основні поняття	Зміст	Учні з особливими потребами		Сегрегація		Інтеграція		Інклюзія		5
Основні поняття	Зміст											
Учні з особливими потребами												
Сегрегація												
Інтеграція												
Інклюзія												
	<table border="1" data-bbox="344 752 1299 1256"> <thead> <tr> <th data-bbox="344 752 820 904">Основні поняття</th> <th data-bbox="820 752 1299 904">Основні положення, що регламентують інклюзивну освіту</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="344 904 820 1003">Загальна Декларація ООН про Права людини</td> <td data-bbox="820 904 1299 1003"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="344 1003 820 1055">Конвенція про права дитини</td> <td data-bbox="820 1003 1299 1055"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="344 1055 820 1106">Саламанкська декларація</td> <td data-bbox="820 1055 1299 1106"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="344 1106 820 1256">Принципи інклюзивної освіти Законодавча освітня база України</td> <td data-bbox="820 1106 1299 1256"></td> </tr> </tbody> </table>	Основні поняття	Основні положення, що регламентують інклюзивну освіту	Загальна Декларація ООН про Права людини		Конвенція про права дитини		Саламанкська декларація		Принципи інклюзивної освіти Законодавча освітня база України		5
Основні поняття	Основні положення, що регламентують інклюзивну освіту											
Загальна Декларація ООН про Права людини												
Конвенція про права дитини												
Саламанкська декларація												
Принципи інклюзивної освіти Законодавча освітня база України												
	3. Наведіть приклади сегрегації, інтеграції, інклюзії у навчанні дітей з особливими освітніми потребами	5										
	<p>Підготовка реферату/ тез доповіді на конференцію за однією з тем:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проаналізуйте соціальні моделі, за якими формувалася суспільна думка стосовно осіб з порушеннями психофізичного розвитку • Розкрийте особливості інклюзії як моделі суспільного облаштування • Визначте та прокоментуйте основні принципи інклюзивного навчання • Медична модель порушень розвитку • Соціальна модель порушень розвитку • Категоріальність дітей з особливими потребами • Назвіть і проаналізуйте основні міжнародні документи в галузі прав осіб з порушеннями психофізичного 	5										

	<p>розвитку.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Розкрийте основні принципи інклюзивної освіти, задекларовані у Саламанкській декларації. • Визначте, які статті Закону «Про освіту» сприяють розбудові інклюзивної освіти в Україні. • Закони України про право на освіту дітей з особливими потребами. • Нормативно-правові акти, які регламентують інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами. Аналіз документа «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах про інклюзивне навчання». 													
	Кредит 2. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі													
	<p>1. Оформлення презентації за допомогою технічних засобів/ сучасних інформаційних технологій по темі лекційного/практичного заняття</p>	5												
	<p>2. Конспект першоджерела/словник Картка для аудиторної самостійної роботи</p> <table border="1" data-bbox="343 1102 1173 1464"> <thead> <tr> <th data-bbox="343 1102 911 1153">Основні поняття</th> <th data-bbox="911 1102 1173 1153">Зміст</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="343 1153 911 1205">Система спеціальної освіти</td> <td data-bbox="911 1153 1173 1205"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="343 1205 911 1256">Спеціальна школа- інтернат</td> <td data-bbox="911 1205 1173 1256"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="343 1256 911 1308">Навчально-реабілітаційний центр</td> <td data-bbox="911 1256 1173 1308"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="343 1308 911 1464">Стихійне інтегрування Класифікація порушень психофізичного розвитку</td> <td data-bbox="911 1308 1173 1464"></td> </tr> </tbody> </table>	Основні поняття	Зміст	Система спеціальної освіти		Спеціальна школа- інтернат		Навчально-реабілітаційний центр		Стихійне інтегрування Класифікація порушень психофізичного розвитку		5		
Основні поняття	Зміст													
Система спеціальної освіти														
Спеціальна школа- інтернат														
Навчально-реабілітаційний центр														
Стихійне інтегрування Класифікація порушень психофізичного розвитку														
	<table border="1" data-bbox="343 1464 1173 1771"> <tbody> <tr> <td data-bbox="343 1464 820 1516"></td> <td data-bbox="820 1464 1173 1516"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="343 1516 820 1568">інтеграція</td> <td data-bbox="820 1516 1173 1568"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="343 1568 820 1619">інклюзія</td> <td data-bbox="820 1568 1173 1619"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="343 1619 820 1671">інклюзивна школа</td> <td data-bbox="820 1619 1173 1671"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="343 1671 820 1722">ефективна школа</td> <td data-bbox="820 1671 1173 1722"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="343 1722 820 1771">провідник змін</td> <td data-bbox="820 1722 1173 1771"></td> </tr> </tbody> </table>			інтеграція		інклюзія		інклюзивна школа		ефективна школа		провідник змін		
інтеграція														
інклюзія														
інклюзивна школа														
ефективна школа														
провідник змін														
	<table border="1" data-bbox="343 1771 1173 2069"> <tbody> <tr> <td data-bbox="343 1771 820 1823"></td> <td data-bbox="820 1771 1173 1823"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="343 1823 820 1874">сім'я</td> <td data-bbox="820 1823 1173 1874"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="343 1874 820 1973">психолого-педагогічна консультація</td> <td data-bbox="820 1874 1173 1973"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="343 1973 820 2024">навчальна команда</td> <td data-bbox="820 1973 1173 2024"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="343 2024 820 2069">адвокатство батьків</td> <td data-bbox="820 2024 1173 2069"></td> </tr> </tbody> </table>			сім'я		психолого-педагогічна консультація		навчальна команда		адвокатство батьків				
сім'я														
психолого-педагогічна консультація														
навчальна команда														
адвокатство батьків														

	шкільна громада		
	соціальна мережа		
	3. Дайте відповіді на запитання: 1. Розкрийте сутність основних складових інклюзії. 2. Назвіть причини, внаслідок яких впровадження інклюзії у школі може виявитися неефективним. 3. Перерахуйте складники успішного впровадження інклюзивної практики. 4. Охарактеризуйте роль педагога у впровадженні інклюзивної практики. 5. З якими перешкодами може стикнутись учитель, впроваджуючи інклюзивну практику? 6. Роль батьків у впровадженні інклюзивної освіти.		5
	4. Підготовка реферату/ тез доповіді на конференцію однією з тем: 1. Проаналізуйте вертикальну та горизонтальну структуру спеціальної освіти в Україні. 2. Розкрийте особливості впровадження інклюзивної освіти в Україні. 3. Проаналізуйте класифікацію дітей з порушеннями психофізичного розвитку. 4. Охарактеризуйте систему спеціальної освіти України. 5. Визначте, як демократичні процеси вплинули на функціонування освітньої системи. 6. Зазначте позитиви й негативи стихійного інтегрування.		5
Кредит 3. Організація освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти			
	1. Оформлення презентації за допомогою технічних засобів/ сучасних інформаційних технологій по темі лекційного/практичного заняття;		5
	2. Наведіть приклади вправ для зняття втоми під час навчання на уроці.		5
	3. Охарактеризуйте категорії дітей з особливими освітніми потребами за різними класифікаційними ознаками. Аналіз подайте у таблиці.		5
	4. Підготуйте загальні рекомендації, щодо організації просторово-фізичного інклюзивного освітнього середовища для дітей із порушеннями зору, слуху, порушеннями опорно-рухового апарату, інтелектуальними порушеннями.		5

	Разом:	60 год. ДФН/ 80 год. ЗФН
--	--------	-----------------------------------

8. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Інклюзивна та соціальна педагогіка» – це вид науково-дослідної роботи студента, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Орієнтовна структура ІНДЗ – науково-педагогічного дослідження у вигляді презентації PowerPoint: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел.

Орієнтовна тематика ІНДЗ з навчальної дисципліни «Інклюзивна та соціальна педагогіка»:

- a. Особливості організації й управління інклюзивним навчальним закладом.
- b. Проблема розроблення курикулуму в закордонних літературних джерелах.
- c. «Кейс Стаді» як приклад успішної практики.
- d. Навчально-методичне забезпечення освіти дітей з особливими потребами.

9. Форми роботи та критерії оцінювання

Для оцінки знань, умінь і навичок студентів при вивченні даного курсу використовуються наступні методи контролю: фронтальне опитування, письмове опитування, практичні заняття, контрольні роботи, творчі завдання, реферати.

Критерії оцінювання поточної/ самостійної роботи

Поточна робота за заняттях з інклюзивної освіти передбачає опитування вивченого теоретичного матеріалу. За національною шкалою проводиться наступне оцінювання:

«Відмінно» – студент виконує всі вправи, зазначені робочою програмою, повністю засвоїв теоретичний матеріал відповідної;

«Добре» – студент виконує всі вправи, зазначені робочою програмою, виконання вправ викликає невеликі труднощі; добре володіє теоретичними знаннями;

«Задовільно» – студент виконує лише частину вправ, що зазначені робочою програмою; має певні прогалини у теоретичних знаннях з відповідної теми;

«Незадовільно» – студент не виконує взагалі або виконує недостатню кількість вправ, не оволодів теоретичними знаннями з відповідної теми.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Оцінка за виконання індивідуального науково-дослідного завдання, завдань самостійної роботи виставляється з урахуванням таких параметрів:

Кількість балів у кінці семестру повинна складати від 150 до 300 балів (за 3 кредити), тобто сума балів за виконання усіх завдань.

Відповідний розподіл балів, які отримують студенти за 3 кредити

Поточне оцінювання та самостійна робота									Контрольна робота	Накопичувальні бали/ Сума
Кредит 1			Кредит 2			Кредит 3				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9		
20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	300/ 100
40			40			20				

Розрахунок балів за один кредит: 1 кредит – 100 балів, а саме 40 б.– самостійна робота, 60 б. – поточне оцінювання, зокрема 20 б. контрольна робота.

10. Засоби діагностики

Засобами діагностики та демонстрування результатів навчання є: поточне усне опитування, поточні письмові самостійні роботи, контрольні роботи, тестові технології, презентації, проекти, підсумкова комплексна контрольна робота.

11. Методи навчання

Словесні, наочні, практичні, практико-теоретичні, пояснювально-ілюстративні, репродуктивні Технології: здоров'язбережувальні, інформаційно-комунікаційні, комунікативно-мовленнєві, соціально-комунікативні, розвивальні, діагностичні, пропедевтичні, особистісно зорієнтовані, диференційованого навчання, методики виховного спрямування

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності.

1) За джерелом інформації:

- Словесні: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

- Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація.

- Практичні: вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; інтерактивні методи навчання, створення ситуацій пізнавальної новизни та зацікавленості.

12. Рекомендована література

Базова

1. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Монографія. -К.: САММІТ-книга, 2008

2. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А.А. - К: « А. С. К. », 2012. - 308 с.

3. Данілавічюте Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / За заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 360 с.
4. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / за загальною редакцією Колупаєвої А. А. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 124с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
5. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч. курс та навчально-методичний посібник / за заг.ред. А. А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. - 124 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
6. Універсальний дизайн в освіті: посібник / Під заг. ред. Софій Н. З., - К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. - 76 с.
7. Шапочка К.А. Методичні рекомендації з дисципліни «Інклюзивна освіта». Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2020. 137 с.
8. Синьов В.М., Коберник Г.М. Основи дефектології: навчальний посібник / В.М. Синьов, Г.М. Коберник – К.: Вища школа., 1994. – 143с.

Допоміжна

1. Андрійчук Н. М. Моделі спеціальної та інклюзивної освіти в сучасних американських та британських дослідженнях / Н. М. Андрійчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка / голов. ред. Г. Терещук; редкол.: І. Задорожна, В. Кравець, Л. Морська [та ін.]. – Тернопіль: ТНПУ, 2016. – № 3. – С. 155–161.
2. Асистент вчителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда, під заг.ред. М. Ф. Войцехівського. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 172 с.
3. Астахова М. С. Базові моделі інклюзивної освіти дітей з особливими потребами [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://nach.com.ua/docs/index441825.html?page=10>
4. Білозерська І. О. Сім'я як осередок соціального інтегрування дитини з порушеннями психофізичного розвитку /І.О. Білозерська // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. - 2011. - Вип. 2. - С. 15-22.
5. Бондар В. І. Актуальні проблеми розвитку освіти дітей з обмеженнями життєдіяльності: шлях від інституалізації до інтеграції / В. І. Бондар, В. М Синьов // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: серія соціально-

педагогічна. Вип. XII / За ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – 462 с.

6. Бондар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен / В. Бондар // Рідна школа. – 2011. – № 3. – С. 10–14.

7. Будяк Л. В. Організаційно-педагогічні умови інклюзивного навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітній сільській школі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 / Л. В. Будяк. – К., 2010. – 23 с.

8. Декларація про права розумово відсталих осіб [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_119.

9. Декларація про права інвалідів [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_117.

10. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка: посібник для вчителів початкових класів / за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. – К.: - 2004. – 152 с.

11. Доступність та універсальний дизайн: навчально-методичний посібник. / В. О. Азін, Я. В. Грибальський, Л. Ю. Байда, О. В. Красюкова-Еннс // . – К., 2013. – 128 с.

12. Загальна Декларація ООН про права людини [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015

13. Закон України «Про дошкільну освіту» № 2628-III від 11.07.2001 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>

14. Закон України «Про освіту» №1144-12 від 04.06.91р. зі змінами. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

15. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї» №1767 – VI від 16.12.2009 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1767-17>

16. Засенко В. В. Особливі діти: освіта та супровід / наук.-метод. журнал «Світогляд». №4. 2015. – С.12-15.

17. Засенко В. В. Освіта осіб з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. / НАПН України / за ред. В. Г. Кременя. – К., 2016. – С. 68-77.

18. Ілляшенко Т. Діти з церебральним паралічем у загальноосвітній школі / Т. Ілляшенко // Початкова школа. – 2008. – № 11. – С. 58-61.

19. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Патрикеева О. О., Софій Н. З., Найда Ю. М. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2012. - 100 с.
20. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: Навчально-методичний посібник / Кол. упорядників: Патрикеева О. О., Софій Н. З., Луценко І. В., Василяшко І. П. Під заг. ред. Шинкаренко В. І. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. - 96 с.
21. Індекс інклюзії: професійно-технічний навчальний заклад: навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Софій Н. З., Найда Ю. М., Пащенко О. В. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2012. – 92 с.
22. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практич. посіб. / Тім Лорман, Джоан Деспелер, Девід Харві; пер. з англ. – К.: СПД-ФО Парашин І. С., 2010. - 296 с.
23. Інклюзивна освіта: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / С. П. Миронова та ін. ; за заг. ред. С. П. Миронової ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. - Кам'янець-Подільський, 2012. - 191 с.
24. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А. А., Софій Н. З., Найда Ю. М. та ін. За заг. ред. Даниленко Л. І., - 2-ге видання, стереотипне – К.: ФО-П Парашин І. С., 2010. - 128 с.
25. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук. – метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук. – К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.
26. Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами в освітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: Навчально-методичний посібник / А.А. Колупаєва, О.М. Тараненко. – К.: «АТОПОЛ». - 2010. – 96 с. - (Серія «Інклюзивна освіта»).
27. Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – К. : Наук. світ, 2010. – 196 с.
28. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.
29. Колупаєва А. А. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навч. курс та навчально-методичний посібник / А.А. Колупаєва, Е.А. Данілавічюте, С.В. Литовченко. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 197 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

30. Конвенція ООН про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_174
31. Конвенція ООН про права дитини [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021
32. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
33. Критерії оцінювання досягнень учнів початкових класів з особливими освітніми потребами, які навчаються у загальноосвітніх школах в умовах інклюзії. Довідник науково-дослідницької лабораторії інклюзивної освіти. / Упорядники: Савчук Л. О., Юхимець І. В., Яценюк Л. І. – Рівне: РОППО, 2012. – 330 с.
34. Липа В. А. Основы коррекционной педагогики: учеб. пособие / В. А. Липа. – Донецк: Лебідь, 2002. – 327 с.
35. Миронова С. П. Основы коррекционной педагогики: навч.-метод. посібник / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2010. – 263 с.
36. Особливості викладання в інклюзивному навчальному середовищі: практика спільного викладання / Н. З. Софій // Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови: наук.-метод. зб.: / за ред.: В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. - 2015. - Вип. 10. – С. 173-177.
- Психологічний та соціально-педагогічний супровід навчання і виховання «особливої дитини» у школі : метод. посібник / за ред. Д. Д. Романовської, С. І. Собкової. Чернівці : Технодрук, 2009. – 196 с.
37. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та розумового розвитку / За ред. Л. С. Вавіної. — К. : АТОПОЛ, 2010. — 242 с. 111. Рассказова О. І. Теорія та практика розвитку соціальності учнів в умовах інклюзивної освіти: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05 / О. І. Рассказова. – Луганськ, 2014. – 44 с.
38. Розвиток ресурсних центрів для батьків дітей з особливими потребами: Навчально-методичний посібник / Н. З. Софій, Ю. М. Найда. – К.: Плеяди, 2007, 234 с.
39. Сак Т. В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі : навч. курс та наук.-метод. посіб. [Електронний ресурс] / Т. В. Сак. — К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. — 168 с. — (Серія «Інклюзивна освіта»).
40. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка, олігофренопедагогіка: підручник. Ч. I / В. М. Синьов. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – 238 с.

41. Синьов В. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні / В. Синьов, А. Шевцов // Дефектологія. – 2004. – № 2. – С. 6 – 11.

42. Сисоєва С. О. Особистісно орієнтовані педагогічні технології: метод проектів / С.О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика // Наук.-метод. журн. – 2002. Вип. 1 (5). – С. 73-80.

43. Сисоєва С. О. Педагогічні технології: визначення, структура, проблеми впровадження / С.О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика // Наук.метод. журн. – 2002. Вип. 4. – С. 69-79.

44. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами: методичний посібник / Під заг. ред. Софій Н. З., – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 66 с.

45. Таранченко О. М. Інклюзивна освіта. Освіта дітей з особливими потребами / О. М. Таранченко, С. В. Литовченко // Позашкілля. Шкільний світ. - № 3 (015). - 2008. – С. 15-25.

13. Інформаційні ресурси

<http://www.defectology.ru/>

<http://www.logoped-sfera.ru/>

<http://defectologya.ru/publ>

<http://mologoped.26206s013.edusite.ru/p8aa1.html>

<http://www.ikprao.ru>

